

Plebejus aquilo

Högnordisk blåvinge

Fjärilar, Dagfjärilar

NE NA LC DD **NT** VU EN CR RE

Nära hotad (NT)
B2ac(iv); D1

Klass: Insecta (egentliga insekter), **Ordning:** Lepidoptera (fjärilar), **Familj:** Lycaenidae (juvelvingar), **Släkte:** *Plebejus*, **Art:** *Plebejus aquilo* - högnordisk blåvinge (Boisduval 1832) **Synonymer:** *Argus aquilo* Boisduval, 1832, *Agriades glandon* (Boisduval, 1832), *Agriades glandon aquilo* (Boisduval 1832), *Agriades aquilo* (Boisduval, 1832)

Kännetecken

Denna oansenliga blåvingeart med ljus gråbruna vingöversidor hos båda könen, kan i våra fjäll endast förväxlas med den där betydligt sällsyntare mindre blåvinge, *Cupido minimus*. Högnordisk blåvinge har dock betydligt kraftigare teckning på vingarnas undersidor. I södra fjälltrakterna förekommer fjällvickerblåvinge, *Albulina orbitulus*, hos vilken den bruna honan är till förväxling lik högnordisk blåvinge, men dessa två arters utbredningsområden överlappar inte varandra. Vingspann 20-24 mm.

Utbredning och status

Högnordisk blåvinge som är utbredd i norra Fennoskandien och på Kolahalvön har relativt nyligen accepterats som artskild från *Agriades glandon* av vilken den tidigare betraktades som en underart. Världsutbredningen är därför ännu delvis en tolkningsfråga. Högnordisk blåvinge har sannolikt en mer eller mindre sammanhängande holarktisk utbredning i den arktiska zonen, nordligast på Ellesmere Island och nordligaste Grönland. I Nordamerika avlöses *aquilo* söder om staten Washington av *glandon*. Sannolikt bör den underart, *wosnesenskii*, som beskrivits från den nordliga delen av östra Sibirien uppfattas som arten *aquilo*. I övrigt uppges *aquilo* bara från en lokal i norra Uralbergen, medan alla förekomster söderut i bergstrakter från Sierra Nevada och Pyrenéerna i Spanien till Altaj i södra Sibirien och Mongoliet föres till *glandon*. I Alperna förekommer denna från 1500-2800 m ö.h. och i Altaj upp till 2500 m ö.h. *Agriades aquilo* är beskriven från Norge, Nordkap. I Fennoskandien förekommer den ovanför gränsen för fjällbjörkskog, från 750 m ö.h. i Lycksele Lappmark ned till havsnivån i Finnmark. Den förekommer endast mycket lokalt utbredd genom fjällkedjan, men ofta med tämligen hög individtäthet på lokalerna. Rätt habitat uppstår endast där lättvittrade och kalkhaltiga bergarter förekommer i branta syd- eller sydvästsluttningar. Arten är känd från flera av de mer välundersökta så kallade sydväxtbergen ovan trädgränsen, bland annat flerstädes norr om Torne träsk, väster om Kvikjokk och i norska Saltdalen. Från de två senare områdena var arten känd redan före 1885. Sydligast är den påträffad på Brantsfjället vid Strimasund i Lycksele Lappmark och i Sverige nordligast på Pältsan. Arten är i Sverige påträffad i samtliga lappmarker på sammanlagt cirka 20-talet förekomstområden. Mellan 1998 och 2008 har den påträffats på fem nya lokaler i det nederbördsrikare området väster om Sarekmassivet i Padjelanta nationalpark. Artens förkärlek för mycket branta och steniga sydvända sluttningar gör den sannolikt mer tolerant mot en högre nederbörd i form av snö. Det mycket sparsamma antalet förekomstområden beror främst på den begränsade utbredningen av kalkhaltiga bergarter. I Finnmark är den således bara påträffad på en lokal i Porsangerfjorden och fyra lokaler i Kvalsund kommun. På Kolahalvön är den endast funnen på tre mindre områden, två i norra Petsamoregionen och en i centrala södra delen av Kolahalvön.

Ekologi

Högnordisk blåvinge förefaller ha ett annorlunda val av främsta värdväxtgrupp. I Norge är fem larver påträffade under april månad i blommor av *Saxifraga oppositifolia*. I Nordamerika uppges (underarten) *aquilo* leva på (Diapensiaceae) fjällgröna, *Diapensia lapponica* och bräckor (Saxifragaceae) bl a purpurbräcka, *Saxifraga oppositifolia* och *tricuspidata*. I Alperna lever *glandon* på vivor (Primulaceae) bland annat på grusviva, *Androsace septentrionalis*, *A. chamaejasme* och alpklockor *Soldanella* spp. En äldre svensk litteraturuppgift om fjällvedel, *Astragalus alpinus* som värdväxt i Nordeuropa är sannolikt felaktig och denna växt saknas även i det område av Norge där larver påträffats. I Nordamerika läggs äggen på undersidan av bladen, men ibland även på andra delar av värdväxten. Arten övervintrar i Nordamerika som larv eller puppa. I Norge är larven aktiv så snart snöförhållandena medger detta, vilket kan skilja på en månad mellan olika lokaler inom samma region. Larvens tillväxt efter övervintringen varar cirka 4-6 veckor. Puppstadiet varar cirka 3-5 veckor. Flygperioden varar i Norge 1-3 veckor beroende av väderleken. I Torneträskområdet flyger fjärilen normalt under juli månad. Fjärilarna är endast aktiva i solsken och hanarna patrullerar då de mest soluppvärmda och vindskyddade ytorna av habitatet. Parning har hos *glandon* observerats omedelbart efter honans kläckning då hon ännu har mjuka vingar och är oförmögen att flyga. Hanen intar då raskt samma uppochnedvända ställning som honan intagit för att pumpa upp vingarna. Livsmiljöerna i Sverige är främst av två typer. Dels på urkalk, t.ex. i sydbranten av Lullehatjärro vid Torneträsk förekommer arten i ett av bäckarna format karstlandskap med vindskyddade gropar (doliner) mellan enstaka raukar och ravinväggar. Den andra typen av livsmiljö finns t.ex. på Pältsan. Där förekommer arten i den brantaste sydslutningen med fint svart vittringsgrus, sannolikt av amfiboliter, som genom ständiga markrörelser endast delvis har koloniserats av växtlighet.

Hot

Inga omedelbara hot är för närvarande kända, men då den sammanlagda arealen av artens förekomsttyper i hela fjällvärlden sannolikt är mindre än för flertalet alpina och subalpina fjärilsarter, kan arten hotas av slumpmässiga orsaker. Exempel på anläggning och nyttjande som kan skada arten är minikraftverk och vindkraftverk som kräver väganslutningar och ledningsnät, samt bergsklättring, vilket kan ge hårt slitage på växtligheten och skredliknande rörelser i vittringsgruset längs en uppstigningsled. Ett betydligt allvarligare hot av ännu okänd dignitet är den globala uppvärmningen. Studier av växtsamhällen i Abiskoområdet visar att gränsen för alpin miljö redan flyttats avsevärt uppåt. För högnordisk blåvinge kan detta innebära att livsmiljöerna växer igen med buskar och högre gräsarter som tränger undan värdväxterna. Den globala uppvärmningen förväntas även ha stor inverkan på den genomsnittliga årsnederbörden, som hos oss förväntas öka, vilket sannolikt leder till färre soltimmar också i områden som idag har många soltimmar såsom Torneträskområdet.

Åtgärder

Artens biologi och nuvarande utbredning i Sverige bör snarast undersökas. Artens förekomster måste bli kända för berörda länsstyrelser och kommuner för att konsekvensanalyser av anläggningar i fjällvärlden skall kunna ta vederbörlig hänsyn till arten.

Övrigt

Artens upptagen i Habitatdirektivets bilaga/annex 2. I den svenska Catalogus Lepidopterorum Sueciae uppges *Agriades glandon* med felaktig auktor (Boisduval, 1832). Clas Källander har bidragit med värdefull information vid författandet av artfaktabladet.

Naturvård

Konventioner: Habitatdirektivets bilaga 2

Litteratur

- Aarvik, L., Hansen, L.-O. & Kononenko, V. 2009. *Norges sommerfugle - Håndbok over Norges dagsommerfugler og nattsvärmere*. Norsk Entomologisk forening, Oslo.
- Eliasson, C.U., Ryrholm, N., Holmer, M., Jilg, K. & Gärdenfors, U. 2005. *Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Fjärilar: Dagfjärilar, Hesperidae-Nymphalidae*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Elmqvist, H., Hellberg, H., Imby, L. & Palmqvist, G. 1994. Fjärilsfaunan i Sveriges nordligaste fjällmassiv, Pältsan och Duoibal - unik och hotad? *Ent. Tidskr.* 115(1-2): 1-10.
- Franzén, M. & Jaensson, H. 1999. Inventering av fjärilar i två områden i Padjelanta nationalpark 1998. *Lucanus* 4(1): 3-9.
- Franzén, M. & Molander, M. 2011. Förändringar av insektsfaunan i Padjelanta nationalpark. *Ent. Tidskr.* 132:81-112.
- Geiger, W. 1987. *Les papillon de jour et leurs biotopes; Espèces, dangers qui les menacent, protection*. Ligue Suisse pour la Protection de la Nature. Fotorotar AG, Egg.
- Higgins, L.G. & Riley, N., svensk bearbetning Douwes, P. 1970. *Europas dagfjärilar*. Almqvist & Wiksell, Stockholm.
- Kozlov, M. & Jalava, J. 1994. Lepidoptera of the Kola Peninsula, northwestern Russia, report no. 1 from the research projekt on the Entomological Bioindicators on Kola Peninsula. *Ent. Fenn.* 5: 65-85.
- Lampa, S. 1885. Förteckning öfver Skandinaviens och Finlands Macrolepidoptera. *Ent. Tidskr.* 6(1-3): 1-137.
- Lukhtanov, V. & Lukhtanov, A. 1994. *Die Tagfalter Nordwestasiens (Lepidoptera: Diurna)*. Herbiopoliana bd. 3. Verlag U. Eitschberger, Markt-leuthen.
- Nordström, F. 1933. Lapplands fjärilar. *Ent. Tidskr.* 54: 145-214.
- Nordström, F., Opheim, M. & Valle, K.J. 1955. *De fennoskandiska dagfjärilarnas utbredning*. C.W.K. Gleerups förlag, Lund.
- Ohlsson, A. & Ryrholm, N. 1995. Intressanta fynd av fjällfjärilar i Sverige 1994. *Ent. Tidskr.* 116(3): 129-130.
- Ottvall, R. 2011. Inventeringsuppdrag 2011 som grund för biogeografisk uppföljning av fjärilsarterna högnordisk blåvinge (*Agriades aquilo*), dvärgpärlemorfjäril (*Boloria improba*) och fjällsilversmygare (*Hesperia comma catena*). Rapport till Naturvårdsverket (opubl.).
- Scott, J.A. 1986. *The Butterflies of North America*. Stanford University press, Stanford.
- Tangen, P. 1996. Ny näringsplante for dagsommerfuglen *Agriades aquilo*. *Insekt-Nytt* 21(1-2): 7-10.

Författare

Claes U. Eliasson 1997. Rev. Claes U. Eliasson 2010 & 2012.